

ÇAY BİTKİSİNDE BUDAMA

Hülya MAHMUTOĞLU
Ziraat Yüksek Mühendisi
Çay Enstitüsü Başkanı

Diğerlerinde olduğu gibi, çay bitkisinde bol ve kaliteli ürün vermesi, kültürel önlemlerin zamanında alınmasına bağlıdır. Kültürel önlemlerden biri olan budama, çay bitkisine istenen ekil ve düzeyin verilmesi, sürgün gelişiminin belirli amaçlarla gereksiz ve hastalıklı dalların teknik kurallara uygun olarak kesilip atılması işlemidir.

No: 02

– Şu Amaçlarla Budama Yapılır –

1. EKİL BUDAMASI: Bu budama ile fidanlar ilerde alacağı ekil verilmeye çalışılır. Bu yolla fidanın geniş bir toplama tablası oluşturulması sağlanır. Toprağa yakın mesafeden dallanan fidan sürgün fi kırtanı çalı görünümüne girer. Bu budama üç yaşındaki fidanlara uygulanır.

2. ÜRÜN BUDAMASI: Verim çağındaki çay ağacında uzun yıllar hiç budama yapmadan hasat sürdürülürse, toplama yüzeyi süpürge gibi çalışır. Sürgünler cılız, boğum araları dar ve kör filiz sayısı fazla olur. Beş yılda bir uygulanan ürün budaması ile kök/gövde dengesi kök lehine bozularak sürgünlerin gelişmesi hızlandırılır. Böylece yenile-

nip canlanan ocak dolgun ve sağlıklı sürgünler vermeye başlar, buna bağlı olarak verim ve kalite artar.

3. GENÇLE TİRME BUDAMASI: Her beş yılda bir uygulanan ürün budamasında, her seferinde budama seviyesi 5 cm. yükseldi için ortalama 25-30 yıl sonra budama seviyesi hasat seviyesine yükselir. O zaman yerden 20 cm. seviyeden gençle tirme budaması yapılır. Bu yolla tazelenen çayocaklarında hasat kolaylaşır ve verim ve kalitede artacaktır.

Budamanın Yapılışı: Ekil budaması 3 yaşını doldurmuş fidanlara 4. yıl içerisinde uygulanır. Bu yaşta gelinceye dek fidandan ürün toplanmaz, serbest gelişmeye bırakılır. Aksi durumda yeterince gelişmeyen fidan cılız kalıp ot arasında boğulur. Boyu 50 cm.yi geçtiği haldede, hala tek gövde halinde büyüyen fidanlarda uç alma yapılarak dallanması sağlanmalıdır. Böyle yapılmazsa tek ve kalın olan gövdede budama ile açılacak yara büyük olacak ve bitkiye zarar verecektir. Ekil budamasında ocaklar yerden 20 cm. yükseklikten kesilir. çay bitkisine uygulanan en derin budamadır. Bunu izleyen ürün budamalarında ise her seferinde dallar bir önceki budama seviyesinin 5 cm. yukarisından kesilir.

Budama sırasında ocakların orta kısmındaki dalların tamamı, yan dalların ise hastalıklı ve erişilbilir olanları kesilip çıkarılır. Ocakta 5-7 adet sağlıklı dal bırakılır. Budanmış ocak tepeden bakıldığında çanak görünümündedir. Ocakta bırakılan dallar aynı seviyeden kesilir. Kesit yüzeyinin meyilli ve pürüzsüz olması, yaranın daha çabuk kapanmasına ve çay fidanının daha dallanarak ocak halini almasına yardımcı eder. Budama sırasında her ocak teker teker ele alınıp dallar hafif yan olarak kabuk sıyrıtmadan kesilir. Testere ile kesilen kalın dallarda açılan yaralar keskin bıçakla perdahlanır.

No: 31

Budanan ocaklarda süren sürgünler hemen koparılmayıp yerden 50 cm. seviyeyi alması beklenir. Süren sürgünler toplanacak olursa çay fidanı bodur bir çalı eklini alarak verimden düşer.

Budama Zamanı;

Budama için en uygun zaman bitkinin yamamsal faaliyetlerini durdurarak uykuya girdiği devredir. Ancak bu devrenin kış soğuk ve donlarının dışında kalan zaman uygundur. Yani; Kasım-Aralık veya Mart bazı yıllarda Nisan ayı budama için uygundur.

– Budamanın Yararları –

1. Budama ile normal boyda bir insanın rahatça toplama yapabileceği tabla seviyesi oluşturulur.

2. Budama çayocanın daha doğru dallandırarak geniş bir tabla yüzeyi sağlar. Toplama tablasının genişliği ürün miktarını arttıracak gibi, ocak araları kapanıcağından yabancı ot gelişimini de önleyecektir.

3. Çalılı olarak verimden düşen ocakların, budama ile tazelenip dolgun ve sağlıklı sürgün vermesi sağlanır.

4. Budama ile fotosentez gücü düşen yaşlı yapraklar kesilip atılır. Ocakta, fotosentezde etkin olan genç yaprak sayısı fazlalaır, buna bağlı olarak ocağın sürme gücü artar, sürgünlerin köre yönelmesi önlenir. Ocak sürekli vegetatif büyüme halinde olacağından sürgün devreleri uzar.

5. Budama ile geçirilen kampanya devresinde çaylıkta oluşan hastalık ve haşerele ait spor ve yumurtalar faaliyete geçmeden temizlenir.

6. Hastaliksız çaylıklardaki budama artıkları anız olarak değerlendirilir. Ocak aralarına serilen artıklar toprağa bitki besin maddesi sağlar. Çay gibi su kaybını, yabancı ot gelişimini ve çaylıkta dolamadan dolayı toprağın sıkılaşmasını önler. Hava-su dengesi olumlu olan ortamda iyi gelişen kökler bitkinin daha iyi beslenmesini ve daha fazla sürgün yapmasını sağlar.

Zamansız ve kötü yapılan budamanın zararları:

Sürgün devresinde yapılacak olan budama o yıla ait ürünü azaltır. Böylece kendi kendimize ürün kaybına neden oluruz.

Bitkiye su yürütüğü devrede, toprağa verilen gübreleler bitki bünyesinde depolanır. Dal ve yapraklarda bulunan ve bitkinin henüz kullanmadığı besin maddeleri yaz devresinde yapılan budama ile kesilip atılır. Bu, emek ve para kaybıdır.

No: 10

nan gübrenin atılması anlamındadır. Bitkinin uykuya devresinde yapılacak budamada besin maddeleri ham halde köklerde bulunduğundan böyle bir kayıp söz konusu değildir.

Yaz devresinde hastalık ve haşerele faaliyete geçtiği için bu devrede yapılacak olan budama hastalıkların önlenmesinde etkili olamaz.

Geniş ağızlı makaslarla gelişmiş güzel yapılan budamalar beklenen yararları sağlamaz, geride sık dallı çayocanın kalır. Dalları yaparak yapılan budamalar ise ocağın tahrip olarak verimden düşmesine ve hatta kurumasına neden olur.

Budamadan beklenen yararın sağlanabilmesi için zamanında ve teknik kurallara uygun olarak yapılması gerekir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

1. ÇELEBİ ÖGLÜ G. (1969) çay Bitkisinde Bugünün Meseleleri
2. KİNEZ M. 1966 (Çay Ziraatı)
3. KİNEZ M. 1962 (Çay Yetiştiriciliği)
4. EDEN T. 1960 (Tea)
5. HARLER C. R. 1964 (The Culture and Marketing of Tea)

No: 02 : Tekniğe uygun budanmış çay ocakları

No: 31: Budamanın ilk yılındaki ocaklarda sürgün durumu.

No: 10: Yeni budanmış ve iki yıl önce budanmış çayocakları.